

NOI INFORMAȚII DESPRE PREZENȚA BĂNĂȚENILOR LA UNIVERSITATEA DIN VIENA (SECOLELE XIV–XVI)

Dragoș-Lucian Țigău*

Cuvinte cheie: Banat, Viena, universitate, studenți, examen de bacalaureat, doctorat.
Schlagwörter: das Banat, Wien, Universität, Studenten, Bakkalarsexamen, Doktorat.

Prezența bănățenilor în centrele academice europene, până la mijlocul secolului al XVI-lea, a fost cercetată cu mult profesionalism, acum câteva decenii, de către istoricul Costin Feneșan¹. Informațiile puse atunci în circuitul științific au fost îmbogățite și integrate în câteva ample repertorii ale studenților medievali din cuprinsul voievodatului Transilvaniei și chiar al regatului maghiar². Publicarea unor noi matricole universitare, în format clasic sau electronic, are darul de a completa și nuanța informațiile deja cunoscute. O astfel de lucrare este *Acta Facultatis Artium Universitatis Vindobonensis*. Primului volum, apărut în 1968, i s-au adăugat recent alte patru³, care ilustrează activitatea facultății până în anul 1555. Apariția noilor volume reprezintă un

*Școala Superioară Comercială “Nicolae Kretzulescu”, București, bd. Hristo Botev, nr. 17, e-mail: dragoslucian68@yahoo.com

¹ Costin Feneșan, *Studenți din Banat la universități străine până în 1552*, în *RI*, 29, 1976, nr. 12, p. 1945-1965.

² Tonk Sándor, *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*, Bukarest, 1979; Szabó Miklós, Tonk S., *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521-1700*, Szeged, 1992. Subiectul este continuat de Szabó M., Szögi László, *Erdélyi peregrinusok. Erdélyi diákok európai egyetemeken 1701-1849*, Marosvásárhely, 1998; Szabó M., *Erdélyiek Magyarországi egyetemeken 1848 előtt*, Marosvásárhely, 2005; mai nou, Tüskés Anna, *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365-1526*, Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltár, 2008.

³ *Acta Facultatis Artium Universitatis Vindobonensis 1385-1416*, Graz-Wien-Köln, 1968. *Acta Facultatis Artium. Personen-Nennungen im Zusammenhang mit Prüfung, Graduierung und Verteilung der Vorlesungsthemen* (în continuare, AFA), vol. II (1416-1447), III/1 (1447-1471), III/2 (1471-1497), IV (1497-1555) (UAW Cod. Ph. 7, 8, 9), Bearbeitung: Thomas Maisel, Ingrid Matschinegg, Wien, 2007 (<http://bibliothek.univie.ac.at/archiv/cat/publikationen.html>).

dublu avantaj pentru cunoașterea istoriei culturale a Banatului. În primul rând, lucrarea se referă la o facultate aflată în topul preferințelor studioșilor bănățeni din secolele XIV–XVI. Al doilea avantaj îl constituie restituirea informației pentru întreaga perioadă de până la cucerirea otomană a Banatului. În epoca anterioară anului 1552 s-a înregistrat apogeul aflului de tineri bănățeni către universitățile europene, îndeosebi spre cea vieneză. *Acta Facultatis Artium* oferă informații prețioase îndeosebi pentru acei bănățeni care au reușit să obțină diverse grade academice: bacalaureat, licențiat, magistru sau doctor.

Dintre cei 180 de bănățeni care au studiat la universități europene, 113 s-au îndreptat spre Viena⁴. Înscrierea în registrele matricole oferă primele informații despre cursanți (*scolares*): onomastica, localitățile de proveniență, ortografiate în diverse forme, apartenența la una din „națiunile” universitare și starea socială. Onomastica evidențiază aspecte interesante, precum existența în familia timișoreană Bodo (*Bedo, Wodo*) a trei persoane titrate⁵. Studioșii bănățeni au făcut parte din *natio Hungarorum*⁶, erau oameni liberi, mulți provenind din starea orășenilor. În registrele universității, aceștia figurează fie printre *magistri arcium cuiuscunque status sive conditionis infra baronatum et prelatos minores* sau *baccalarii arcium simplices sive sub nobilium statibus non comprehensi*, fie în rândul acelor *scolares cuiuscunque facultatis sub nobilium statibus non comprehensi*⁷.

Din datele păstrate transpare realitatea că originea socială și starea materială erau hotărâtoare la înmatriculare și urmarea cursurilor. Se observă că prea puțini studenți au provenit din rândurile nobilimii. Pentru majoritatea cursanților, studiile reprezentau o modalitate de afirmare socială. De asemenea, numai cei înstăriți puteau aspira la studii înalte, întrucât la taxele de studiu

⁴ C. Feneșan (*op. cit.*, p. 1946) a identificat 173 studioși, din care 107 la Viena. Acestora din urmă li se adaugă alte șase persoane care figurează în repertoriile lui Tonk Sándor.

⁵ *Laurencius* (1451-1455), *Dominicus* (1471-1473) și *Michael* (1472-1476), cf. S. Tonk, *op. cit.*, nr. 467, 1288, 1657; AFA, III/1, nr. 11916; III/2, nr. 17141, 17930.

⁶ La Universitatea din Viena sunt consemnate patru „națiuni”: austriacă, renană, ungară și saxonă, cf. AFA, I-IV, *passim*. *Anno Domini 1455, incorporati sunt nomine baccalariatus matricule nacionis Hungariae infrascripti... Laurencius de Themeswar; Anno Domini 1456, incorporata sunt matricule nacionis Hungariae supposita infrascripta: Johannes de Kuthus, Dyonisius de Temeswar...*, cf. K. Schrauf, *Die Matrikel der Ungarischen Nation an der Wiener Universität*, Wien, 1902, p. 69, 97. S. Tonk, *op. cit.*, p. 222, 262, 274, nr. 431, 1064, 1248.

⁷ K. Schrauf, *op. cit.*, p. 39 (*magistri*), 69-74 (*baccalarii*), 92-191 (*scolares*).

se adăugau cheltuielile de întreținere și procurarea cărților manuscrise sau imprimate. În general, cele mai costisitoare erau studiile de drept, medicină și teologie, iar cursanții de la aceste specializări erau mult mai înstăriți și înaintați în vârstă decât cei de la facultățile de arte liberale. Din cei 28 de bănațeni care au obținut măcar gradul de bacalaureat, majoritatea au plătit sume modice sau au făcut cereri pentru a fi scutiți de plata taxelor. În general, la admitere s-au achitat între 3–4 groși⁸, iar câțiva dintre studioși, săraci, au fost scutiți de plata taxei de înmatriculare, bucurându-se de *privilegium paupertatis*⁹. Pentru examenele de obținere a gradelor academice se remarcă numărul mare de cereri pentru dispensă de taxe (bacalaureat–11, licență–4) care au fost aprobate de decan și receptor¹⁰. Lipsa mijloacelor materiale explică, în parte, de ce abia un sfert din numărul celor înscriși și-au încheiat studiile prin obținerea unui grad academic.

Baza învățământului universitar a fost Facultatea de arte liberale, iar obținerea titlului de *magister artium* deschidea porțile facultăților superioare de medicină, drept și teologie. După intrarea în facultate, cursanții (*scolares*) parcurgeau prima etapă a curriculumului universitar. Timp de doi ani tinerii studiau gramatica și logica, pregătindu-se pentru a deveni bacalaureați¹¹. Anii de studiu erau împărțiți în două semestre: de vară (*Sommersemester*) și de iarnă (*Wintersemester*), jalonate temporal la mijlocul lunilor aprilie și octombrie¹². Studioșii bănațeni au fost coordonați de doctori în arte, drept și

⁸ S. Tonk, *op. cit.*, nr. 215, 431, 459, 467, 483, 535, 998, 1016, 1248, 1288, 1483, 1488, 1612, 1657, 2470. În 1500, Cristofor de Themezwar a plătit 10 cr. în solidar cu doi colegi din Keresztes, cf. K. Schrauf, *op. cit.*, p. 151. La început, admiterea îi costa pe școlari 4 denari, pe bacalaureați – 1 gros, iar pe magistri – 2 groși. Promovarea se plătea astfel: bacalaureatul – un gros, magistrul – doi groși. Din 1504, taxele s-au dublat. Echivalențele monetare erau: 1 creițar = 4 denari, 1 gros = 7 denari, cf. *ibidem*, p. XLI–XLVI.

⁹ Johannes de Thoemeschwar (1405), Ambrosius de Schanadino (1445), cf. S. Tonk, *op. cit.*, nr. 37, 899.

¹⁰ AFA, II, nr. 3569, 5586, 7208, 7548, 8397, 8814; III/1, nr. 10447, 10496, 10559, 10858, 11295, 11384, 11916, 12011, 12282.

¹¹ Ovidiu Drîmba, *Istoria culturii și civilizației*, III, București, 1990, p. 149–150, 161.

¹² De regulă, datele de început ale semestrelor de vară (I) și de iarnă (II) erau 14 aprilie, respectiv 13 octombrie, cf. K. Schrauf, *op. cit.*, p. XXI.

medicină sau de magiștri, unii dintre aceștia provenind din Transilvania¹³. Numărul studioșilor încredințați unui magistru a variat între 8 și 37, băănătenii având colegi originari din spațiul intracarpatic.

În general, cursurile aveau o rigiditate dogmatică, pentru că obiectul cercetării nu era lumea sau omul, ci concepția autorilor antici și canonici despre natură și societate. Cursurile cuprindeau expuneri cu comentarii de texte (*lectiones*), întrebări (*quaestiones*), exerciții de recapitulare (*repetitiones*), dezbaterile și evidențierea problemelor esențiale (*disputationes*). În dezbaterile și seminariile comparabile cu cele actuale (*exercitia, repetitiones*) textele erau prezentate studioșilor în vederea pregătirii disertației¹⁴. La sfârșitul acestui ciclu cursanții susțineau un test preliminar (*responsio*)¹⁵ pentru a-și dovedi capacitatea de a lua parte la o *determinatio* publică. Acest test preliminar era condus de un magistru și acoperea domeniile gramaticii și logicii. În caz de reușită, școlarii puteau susține *examen determinantium seu baccalariandorum*¹⁶. În epocă, *determinatio* avea o mare importanță pedagogică, fiind o modalitate de evaluare a gradului în care școlarii stăpâneau, în primul rând, limba latină, apoi argumentarea, elocința și retorica.

Matricolele Facultății de arte liberale din Viena consemnează participarea a 19 băănăteni la acest tip de examen, doi dintre ei fiind evaluați în același timp (21 mai 1451)¹⁷. La sesiuni, numărul celor înscriși și examinați a fost variabil. Au existat cinci grupe cu până la 25 aspiranți, patru grupe au cuprins

¹³ Oferim câteva exemple: 1454: *sub procuracia Mag. Johannis Rewdel, plebani Coronensis, intitulati scolares infrascripti...* Johannes Orozlo de Kuthus (cu alți 37 colegi); 1466: *sub procuracia Mag. Andree de Sancto Georgio, decretorum baccalarii, canonici ecclesie Jaurinensis, intitulati sunt scolares subscripti...* Benedictus de Chanadino, Ladislaus de Themeswar (cu alți 20 studioși); 1536: *sub procuracia Francisci Emrich Oppaviani, arcium et medicinae doctoris et electi nacionis procuratoris...* Nicolaus Fabri Czenadinus (cu alți 6 colegi), cf. K. Schrauf, *op. cit.*, p. 92, 108, 191.

¹⁴ O. Drîmba, *op. cit.*, p. 161, 164, 179.

¹⁵ Pentru *responsio*, vezi Du Cange, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, V, Paris, 1845, p. 731.

¹⁶ Pentru *determinatio*, vezi *ibidem*, II, 1842, p. 824. Statutul de aspirant la gradul de bacalaureat apare clar exprimat la 27 iunie 1455, când era amintit *discretus baccalariandus Laurencius de Themeswar*, cf. K. Schrauf, *op. cit.*, p. 215.

¹⁷ AFA, III/1, nr. 10447, 10496: Ambrosius de Waradino și Benedictus de Lippa.

26–50 candidați, șapte grupe au avut între 51–75 studioși, iar două grupe au reunit 83 și 94 școlari¹⁸. Studenții fiecărei „națiuni” universitare desemnau comisia de examinare, iar aceasta stabilea bibliografia examenului. Candidații erau chestionați din conținutul textelor indicate¹⁹. Aici trebuie arătat caracterul distinct al examenelor din universitățile medievale, care lăsa candidaților libertatea de a-și alege singuri gradul de dificultate al examenelor susținute. Cel mai complet și dificil examen era numit *rigorosum*. Examenul obișnuit (*transibile*) era destinat elevilor de nivel mediu. În plus, nu existau probe scrise la examene²⁰. Acest sistem a favorizat succesul candidaților, fapt dovedit de registrele matricole vieneze. Astfel, pentru fiecare sesiune, nu sunt consemnate decât cel mult patru eșecuri, puse îndeosebi pe seama absențelor de la examene sau a suspendării pentru abateri disciplinare. Dintre bănățeni, doar unul a avut asemenea probleme. La 22 februarie 1445, Matheus *de Temswar* a participat alături de alți 28 de școlari la examenul de bacalaureat, dar a fost suspendat pentru indisciplină. Peste câteva luni (20 iunie 1445) el s-a prezentat din nou la *examen determinantium*, pe care l-a trecut cu bine²¹. Că viața de student nu era întotdeauna frumoasă și liniștită o arată și alte însemnări. La 3 aprilie 1445, unul din colegii lui Augustin de Lippa a fost suspendat de Consiliul facultății pentru o jumătate de an *propter malos suos mores preteritos*²². Studioșii bănățeni au încercat să aibă o conduită bună, având în față exemplul unora din camarazii lor care au primit suspendări temporare și au pierdut dreptul de a participa la examenele de bacalaureat (1453, 1476) și licență (1454, 1456)²³.

¹⁸ AFA, II, nr. 5586, 7091, 7208, 7548, 7645, 8397, 8797, 8864; III/1, nr. 10032, 10447, 10496, 10559, 10858, 11295, 11916, 12282, 12765, 15560; III/2, nr. 17930, 18224; IV, nr. 23702.

¹⁹ De exemplu, la 13 oct. 1504, 56 de școlari, printre care și Christofferus Pannonius de Temesvar, au fost examinați pe scurt și admiși la *determinatio* (AFA, IV, nr. 23702).

²⁰ O. Drîmba, *op. cit.*, p. 179.

²¹ AFA, III/1, nr. 8797 și 8864.

²² AFA, II, nr. 8814.

²³ AFA, III/1, nr. 11295, 11384, 12011; III/2, nr. 17930. Viața studenților medievali este evocată de O. Drîmba, *op. cit.*, p. 173-176.

În urma examenului de bacalaureat²⁴ studentul avea dreptul de a preda, supervizat de un magistr²⁵. Mulți tineri își opreau aici studiile, îndeosebi din rațiuni materiale. Este cunoscut faptul că dreptul de promovare a examenelor era condiționat de plata unor sume ridicate. Candidații trebuiau să facă tot felul de cadouri și să organizeze agape și petreceri pentru camarazii și profesorii lor. Pentru studenții din Banat, asemenea cheltuieli trebuie să fi fost greu de suportat, dovadă că mulți nu au obținut nici măcar gradul de bacalaureat, iar dintre cei care au susținut acest examen, mulți au fost scutiți de plata taxelor. Aici trebuie precizat faptul că unii dintre studioșii universității vieneze și-au obținut bacalaureatul în alte centre academice, precum Cracovia și Praga²⁶. Această *peregrinatio academica* era rar practică de tinerii bănățeni, deoarece pretindea cheltuieli suplimentare. O altă modalitate de conferire a acestui grad era echivalarea titlului deja obținut la o altă universitate, în urma avizului Consiliului facultății. De această procedură a beneficiat Nicolae de Timișoara (în 1415)²⁷ și, probabil, concitadinul său, Gașpar Martin, un secol mai târziu.

Studenții care doreau să-și continue cariera universitară se pregăteau în ramurile filosofiei naturii și metafizicii.

²⁴ *Baccalarius dicitur candidatus magisterii. Baccalariatus erat primus gradus academicae dignitatis, qui conferebatur juvenibus scholaribus ... corona laurea baccifera a magistris donandis*, cf. *Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, Cracoviae, 1849, p. 443. Aceasta era considerată *laurea prima*. *Laurea secunda designat magisterii honorem* (ibidem, p. 446).

²⁵ Oferim câteva exemple: 1468: *procurante eodem Mag. Anthonio* (Pogner) *de Corona, subscripti intitulati sunt baccalarii...* *Ladislaus de Themeswar* (cu alți 5 colegi); 1505: *sub procuracia Mag. Jacobi Vexilliferi de Transilvania intitulati sunt infrascripti baccalarii...* *Christophorus Pannonius de Temeswar* (cu alți 10 colegi), cf. K. Schrauf, *op. cit.*, p. 74, 82.

²⁶ *Item, anno prescripto <1425> hii ad gradum baccalariatus <in artibus> sunt promoti et sic locati...* *Petrus de Lyppa*; *Anno 1502, ad Quatuor tempora Lucie, ad gradum baccalariatus in artibus promoti, hunc ordinem sortiti sunt...* *Franc. de Themeszwar* <et> *Casp. de Themeswar*, cf. *Statuta Univ. Jagellonica*, p. 17, 135. *Item eodem anno, ut supra, in quatuor temporibus S. Crucis, ante festum s. Wenceslai* (17-20 sept. 1410) *admissi fuerunt ad gradum baccalariatum infrascripti...* *Gerardus de Czanedyno*, cf. *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*, I, Pragae, 1830, p. 412-413.

²⁷ *Festo S. Colomani* (13 oct.) 1415. *Congregacio facultatis... ad recipiendum baccalarium alterius Universitatis. Qui receptus fuit nomine Nicolaus de Themesswar*, cf. Fraknói Vilmos, *Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században*, Budapest, 1874, p. 15. Autorul îl arată absolvent al centrului academic (*Studium generale, Klosterhochschule*) din Buda. AFA, I, p. 454.

Bacalaureații urmau să obțină autorizația (*licentia*) de a susține examenul (*inceptio*), care să le confere gradul de *magister artium*. Candidații trebuiau să aibă vârsta minimă de 20 de ani și să fi urmat 5–6 ani de studii. Un test preliminar (*tentamen, temptamen*)²⁸, ținut în fața unei comisii desemnate de cancelarul universității, condiționa primirea licenței, a permisiunii de a preda în facultatea de arte. În cele șase luni dintre obținerea licenței și susținerea lecției inaugurale (*inceptio*)²⁹ bacalaureatul trebuia să studieze filosofia morală și să-și completeze studiile de filosofia naturii³⁰.

Registrele universității vieneze consemnează în mod direct că șase bănățeni au reușit să dobândească licența și să fie admiși la susținerea acelei *inceptio*³¹. La sesiuni au participat între 18–54 candidați, numărul celor absenți sau suspendați fiind de 1–2 persoane. Un magistru al Universității conducea dezbaterile, formulând subiectul de controversă. Exista și posibilitatea ca un *baccalarius inceptus* să propună singur tema care, printr-un discurs public, devenea o disertație. Candidatul la gradul de *magister artium* apărea în postura de inițiator și apărător (*inceptor*) al ideilor cuprinse în teza sa (*quaestio*), fiind dator să răspundă tuturor opozanților (*opponentes*). El era ajutat în susținerea ideilor sale de către *respodens*. Argumentarea și combaterea ideilor se realizau printr-un demers prestabilit, exersat în cadrul cursurilor anterioare. Răsplata acestor strădanii era conferirea, într-un cadru solemn, a însemnelor de magistru³². Puțini dintre cei care obțineau *licentia docendi* au ales să predea și să-și continueze cariera academică. Titlurile serveau pentru a certifica o pregătire intelectuală și a deschide o carieră în sectoare complet străine de cel al învățământului³³.

²⁸ Despre *tentatio*, vezi Du Cange, *op. cit.*, VI, 1846, p. 543. La 3 ian. 1418, Nicolaus de Temeswer și alți 18 colegi s-au prezentat la facultate pentru a susține *tentamen* (AFA, II, nr. 3503).

²⁹ Despre *inceptio*, vezi *ibidem*, III, 1844, p. 792.

³⁰ O. Drîmba, *op. cit.*, p. 161.

³¹ AFA, II, nr. 3569, 8814, 9183; III/1, nr. 11384, 12011; III/2, nr. 17141. Titlul de licențiat este atestat în mod indirect pentru alți patru bănățeni care aveau gradele de magistru și doctor.

³² *Insignia magistralia erant: birretum seu pileus doctoralis, epomis superhumerales, annulus digito impositus, liber clausus et apertus traditus, amplexus et osculum magistrale*, cf. *Statuta Univ. Jagellonica*, p. 446.

³³ O. Drîmba, *op. cit.*, p. 163-164.

Dintre bănăţenii cu titlul de licenţiat, patru au devenit magiştri. Primul a fost Nicolaus de *Temeswar* care, între 12 martie 1419 – 6 iunie 1422, este prezentat ca magistru şi examinator al „naţiunii” ungureşti³⁴. De trei ori, la 1 septembrie 1419, 1420 şi 1421, Nicolae apare alături de alţi magiştri ai Facultăţii de arte care şi-au obţinut titlurile pentru cursurile lor (*regens*)³⁵. Nicolae a susţinut prelegeri despre *Summam Jovis* (1419), *Algorismum* (1420) şi *Computum cyrometralem* (1421)³⁶. De asemenea, în 1421, el a devenit membru al Consiliului Facultăţii de arte liberale³⁷. Concitadinul său, Matheus de *Temeswar*, şi-a primit gradul de magistru înainte de 1 septembrie 1450, dată de la care urma să ţină prelegeri cu titlul *Obligatoria*³⁸. Peste puţini ani, alţi doi bănăţeni au fost investiţi cu onoranta demnitate academică: Ambrosius de Cenad (nov. 1453) şi Johannes de *Temerswar* (1 sept. 1456)³⁹.

Gradul de doctor, cel mai înalt în universităţile medievale, a fost obţinut de patru bănăţeni care au trecut prin universitatea vieneză. Examenul de doctorat (*promotio*) nu era prea dificil. O comisie formată din doctorii universităţii acorda aspirantului simbolurile profesiei sale: o bonetă doctorală şi o carte. Într-un cadru festiv, cancelarul universităţii îi remitea aceste însemne şi îi dădea sărutul păcii (*osculum pacis*). Primele titluri de doctor în drept (*doctor decretorum*) au fost obţinute de Nicolaus de *Temesvar* (1422) şi Matheus de Maşloc (1449). În aceeaşi epocă, Michael de Lyppa a urmat cursurile facultăţii de drept din Padova (1442), etalându-şi titlul de doctor în anul 1448⁴⁰. Ultimul

³⁴ AFA, II, nr. 3744, 3860, 4199. Nicolae a participat la trei examene de bacalaureat, unde erau înscrişi între 10-25 studioşi.

³⁵ Despre *regens*: *professor qui docet in Academiis*, vezi Du Cange, *op. cit.*, V, p. 667.

³⁶ AFA, II, nr. 3824, 3929, 4048. *Computus cyrometralis erat ratio computandi per manum et digitorum juncturas distinctionem temporum motu solis et lunae effectam, quatenus usui ecclesiae est ut sunt: cyclus solaris, litera dominicalis, festa mobilia etc.*, cf. *Statuta Univ. Jagellonica*, p. 445.

³⁷ V. Fraknói, *op. cit.*, p. 30.

³⁸ AFA, III/1, nr. 10217. V. Fraknói (*op. cit.*, p. 30) îl arată ca membru al Consiliului Facultăţii încă din 1447.

³⁹ *Anno 1453, intitulati sunt magistri isti... Mag. Ambrosius de Sczanadino, dedit 2 gr.*, cf. K. Schrauf, *op. cit.*, p. 39. AFA, III/1, nr. 12244: subiectul cursului lui Ioan Zegen (1456) a fost *Tertiam* (partem Doctrinale) *Allexandri*. Despre Alexander de Villa Dei (Villedieu-les-Poêles, în Normandia), a se vedea *Enciclopedia Cattolica*, I, Città del Vaticano, 1949, col. 809-810. Tratatul său de gramatică, *Doctrinale puerorum*, este publicat în *Monumenta Germaniae Paedagogica*, XII, Berlin, 1893.

⁴⁰ S. Tonk, *op. cit.*, nr. 1483, 1610, 1751.

bănățean care a obținut acest titlu a fost Ladislau Zacalus de *Themeschwar*. El a devenit bacalaureat în arte liberale al universității vieneze, după care s-a îndreptat spre Ferrara (6 mart. 1475). Aici își completează pregătirea prin studii de drept canonic, obținând doctoratul⁴¹.

Cariera postuniversitară a acestor studenți este foarte puțin cunoscută, întrucât documentele medievale bănățene au suferit distrugerii masive. Asemănările dintre numele consemnate în matricolele vieneze și cele din documentele locale nu presupun și identitate de persoană⁴². Identificarea școlarului Matheus Andree de Mașloc (1436–1438) cu viitorul arhidiacon de Cenad și doctor în drept (1449), regăsirea studentului și doctorului Mihai de Lipova (1437–1448) printre canonicii arhiepiscopiei de Strigoni (1453–1476), apoi reconstituirea carierei lui Mihai Bodo din Timișoara sunt câteva din excepțiile fericite⁴³.

Frecventarea universităților străine de către tinerii bănățeni a fost afectată în principal de evenimentele politico-militare din perioada 1526–1552. Tentativa otomanilor de a cuceri Viena⁴⁴ și prezența lor statornică în Ungaria și în Banatul de câmpie, timp de 150 de ani, au sporit neîncrederea în securitatea studiilor de acolo. Totodată, se constată că în Banatul de Caransebeș și Lugoj, spre deosebire de Transilvania, răspândirea doctrinelor protestante nu a afectat preferința studioșilor pentru universitățile catolice. În aceste condiții, un număr înfim de bănățeni⁴⁵ s-au îndreptat spre câteva centre universitare (Graz, Olomouc, Roma, Viena), ducând mai departe, cu greu, o tradiție deja seculară.

⁴¹ Pap Károly, *Ferrara és Perugiai magyar tanulók a XV-XVIII. századból*, în *Irodalomtörténeti közlemények*, XII, Budapest, 1902, p. 370.

⁴² Cariera foștilor studenți a fost cercetată de C. Feneșan, *op. cit.*, p. 1953-1954.

⁴³ S. Tonk, *op. cit.*, p. 288, 295, 297, nr. 1483, 1610, 1657. Mihai Bodo din Timișoara este consemnat în 1496-1497 ca locuitor al Pestei, nobil, proprietar în comitatul Solnocul Exterior (MOL, DL 61890, 61891, 61903, 61905). Între 1490-1503 s-a aflat în serviciul lui Ioan și Ștefan Zápolya, fiind administratorul Curiei din Buda stăpânită de cei doi magnați (DL 46146, 46153, 46618, 61943). A murit spre sfârșitul anului 1510 (DL 61979, 61985, 61986, 61989, regeste disponibile la adresa <http://www.arcanum.hu/mol/>).

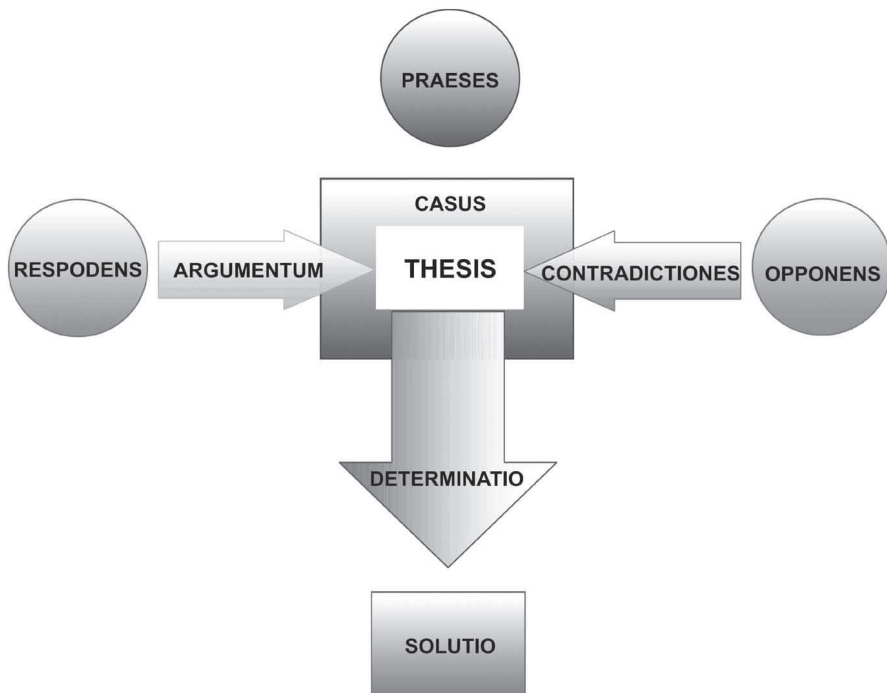
⁴⁴ Asediul din 1529 a compromis semestrul de vară, cf. AFA, IV, p. 212.

⁴⁵ Dacă până în anul 1550 au fost înregistrați cca. 180 de studioși bănățeni, pentru perioada 1550-1700 nu au fost semnați decât cel mult 20 ! (M. Szabó, S. Tonk, *op. cit.*, *passim*).

ANEXA
Beidokumente

Nr. crt.	Nume și prenume	Data sau perioada	Examene și grade academice	Bibliografie
1	Petrus de Lyppua	1385	Bacc. Artium	AFA, I, p. 6 Tonk, 313, nr. 1921
2	Johannes de Thoemeschwar	II 1405	Sc.	Tonk, 251, nr. 899
		2 iun. 1409	Bacc. Artium și examinator	AFA, I, p. 317, 319
3	Gerhardus de Czenadino	I 1408	Sc.	Tonk, 241, nr. 753;
		17-20 sept. 1410	Bacc. Artium Praga	<i>Zsigmond-kori oklevéltár</i> , II/2, 416, nr. 7924
4	Nicolaus de Temesvar	1411	Sc.	Feneșan, p. 1961
		13 oct. 1415	Bacc. Artium alterius universitatis	Tonk, 303, nr. 1751 AFA, I, nr. 3146
		3 ian. – 27 febr. 1418	Lic.	AFA, II, nr. 3503, 3569
		I 1418	Fac. Drept	Tonk, 303, nr. 1751
		12 mart. 1419 – 6 iun. 1422	Mag. și examinator natio Hung.	AFA, II, nr. 3744, 3824, 3860, 3929, 4048, 4199
		I 1421	Bacc. Juris	Tonk, 303, nr. 1751
		I 1422	Dr. Decretorum	
5	Petrus Johannis de Lyppa	II 1421	Sc. Viena	Tonk, 315, nr. 1948, 1953; <i>Statuta</i> , p. 17
		17 febr. 1425	Bacc. Artium Cracovia	
6	Lucas de Temeswar	13 oct. 1429	Det.	Tonk, 281, nr. 1353 AFA, II, nr. 5586
7	Matheus Andree de Maczalaka	I 1436	Sc.	Tonk, 288, nr. 1483
	Matheus de Lippa	13 oct. 1438	Det.	AFA, II, nr. 7091
	Matheus Andree de Lyppa	II 1443	Bacc. Juris	Tonk, 288, nr. 1486
	Matheus Andree (de Maczalaka)	II 1449	Dr. Decretorum	Tonk, 288, nr. 1483 Feneșan, p. 1957
8	Augustinus de Lippa	I 1437	Sc.	Tonk, 210, nr. 215
		12-13 iul. 1439	Det.	AFA, II, nr. 7208
		3 apr. 1445	Lic.	AFA, II, nr. 8814
9	Michael de Lyppa	I 1437	Sc. Viena	Tonk, 295, nr. 1610
		20 oct. 1442	Fac. Drept Padova	
		3 mai 1448	Dr. Juris	
10	Wenceslaus de Lippa	I 1437	Sc.	Tonk, 345, nr. 2470
		10 aug. 1443	Det.	AFA, II, nr. 8397
11	Michael de Temeswar	I 1438	Sc.	Tonk, 295, nr. 1612
		13 oct. 1440	Det.	AFA, II, nr. 7645
12	Matheus de Temsuar	II 1442	Sc.	Tonk, 288, nr. 1488
		20 iun. 1445	Det.	AFA, II, nr. 8797, 8864
		12 mart. 1447	Lic.	AFA, II, nr. 9183
		1 sept. 1450	Mag. Artium	AFA, III/1, nr. 10217

13	Emericus (Luce) de Lippha	II 1445	Sc.	Tonk, 226, nr. 483
		4 ian. 1450	Det.	AFA, III/1, nr. 10032
14	Ambrosius de Waradino / Schanadino	II 1445	Sc.	Tonk, 200, nr. 37
		21 mai 1451	Det.	AFA, III/1, nr. 10447
		8 mart. 1454	Lic.	AFA, III/1, nr. 11384
		II 1453	Mag. Artium	Schrauf, p. 39
15	Benedictus (Petri) de Lippha	I 1449	Sc.	Tonk, 213, nr. 283
		21 mai 1451	Det.	AFA, III/1, nr. 10496
16	Johannes Gregorii de Temeswar	I 1450	Sc.	Tonk, 287, nr. 994
		3 mai 1452	Det.	AFA, III/1, nr. 10858
17	Emericus de Zenadino	9 aug. 1451	Det.	Feneșan, p. 1957; AFA, III/1, nr. 10559
18	Johannes Zegen de Temeswar	I 1451	Sc.	Tonk, 257, nr. 998
		12 iul. 1453	Det.	AFA, III/1, nr. 11295
		1 apr. 1456	Lic.	AFA, III/1, nr. 12011
		1 sept. 1456	Mag. Artium	AFA, III/1, nr. 12244
19	Laurentius Bodo (Wodo) de Temeswar	I 1451	Sc.	Tonk, 277, nr. 1288
		13 oct. 1455	Det.	AFA, III/1, nr. 11916; Schrauf, p. 69
20	Johannes Oroslo de Kuthen, -us (Nițchidorf)	14 apr. 1454 – 1456	Sc.	Schrauf, p. 92, 97; Tonk, 257, nr. 1006
		11 nov. 1456	Det.	AFA, III/1, nr. 12282
21	Dionisius de Temeswart	I 1456	Sc.	Schrauf, p. 97; Tonk, 224, nr. 459
		12 mai 1458	Det.	AFA, III/1, nr. 12765
22	Ladislau Zacalus de Themeswar	I 1466	Sc.	Schrauf, p. 108
		11 nov. 1468	Det.	Schrauf, p. 74; AFA, III/1, nr. 15560
		6 mart. 1475	Dr. Artium	Tonk, 274, nr. 1248
		21 oct. 1475	Studii drept canonic Ferrara	
23	Dominicus (Bodo) de Themeswar	II 1471	Sc.	Tonk, 225, nr. 467
		2 apr. 1473	Lic.	AFA, III/2, nr. 17141
24	Michael (Bodo) de Themeswar	II 1472	Sc.	Tonk, 297-98, nr. 1657
		3 – 4 mai 1476	Det.	AFA, III/2, nr. 17930
25	Ladislau Kuntesch de Themeswar	I 1474	Sc.	Tonk, 275, nr. 1252
		17 ian. 1477	Det.	AFA, III/2, nr. 18224
26	Cristophorus Pannonius de Themeswer	II 1499, I 1500	Sc.	Schrauf, p. 151
		13 oct. 1504	Det.	AFA, IV, nr. 23702
		I 1505	Bacc. Artium	Schrauf, p. 82; Tonk, 222, nr. 431
27	Franciscus de Themeswar	I 1500	Sc.	Tonk, 229, nr. 535;
		10 dec. 1502	Bacc. Artium Cracovia	<i>Statuta</i> , p. 135
28	Gaspar Martini de Themeswar	10 dec. 1502	Bacc. Artium Cracovia	Tonk, 231, nr. 589
		II 1514	Viena	Tonk, 232, nr. 597

Determinatio (structura)

NEUE INFORMATIONEN ÜBER DIE ANWESENHEIT DER BANATER AN WIENER UNIVERSITÄT (die 14.-16. Jahrhunderte)

Zusammenfassung

Die Anwesenheit der Banater an den europäischen akademischen Zentren bis zur Mitte des 16. Jahrhunderts wird in einigen umfassenden Sachregistern der mittelalterlichen Studenten dargestellt. Die neuesten, wie *Acta Facultatis Artium Universitatis Vindobonensis*, geben wertvolle Informationen insbesondere für die Banater, denen es gelungen ist, verschiedene akademische Titel zu erlangen: Bakkalaureus, Lizentiat, Magister oder Doktor.

Von den 180 Banatern, die an europäischen Universitäten studierten, haben 113 Wien gewählt. Die Einschreibeschulregister geben Informationen über die Schüler (*scolares*): Name, Herkunftsortschaften, Angehörigkeit zu einer der universitären „Nationen“ und Zivilstand. Von den 28 Banatern, die wenigstens den Grad Bakkalaureus erlangt haben, haben die meisten mäßige Summen bezahlt oder sie haben einen Gesuch geschrieben, um von der Zahlung der Gebühr erlassen zu werden.

Die Banater Studenten wurden von Magistern oder Doktoren der Kunst, der Rechtswissenschaft und der Medizin geleitet, einige von diesen stammten aus Siebenbürgen. 19 von ihnen nahmen an *examen determinantium seu baccalariandorum* teil. Einige von den Studenten der Wiener Universität bestanden das Abitur an anderen akademischen Zentren, wie Krakau und Prag. Diese „*peregrinatio academica*“ praktiziert wurde selten von den jungen Banatern, weil sie zusätzliche Kosten benötigte.

Die Studenten, die ihre akademische Karriere weiter zu machen wünschten, bereiteten sie sich für die Zweige der Naturphilosophie und der Metaphysik vor. Die Einschreibeschulregister der Wiener Universität verzeichnen direkt, dass es sechs Banatern gelungen ist, die Staatsprüfung zu erlangen. Wenige von denen die *licentia docendi* erlangten, wählten zu unterrichten und die akademische Karriere weiter zu machen. Die Titel dienten dazu, eine intellektuelle Ausbildung zu beweisen und eine Karriere in

anderen Bereichen als Unterrichtswesen zu eröffnen. Von den Banatern mit Lizentiattitel wurden 4 Magister oder sie erlangten das Doktorat.

Die nachuniversitäre Karriere dieser Studenten war sehr wenig bekannt, weil die mittelalterlichen Banater Dokumente ernste Zerstörungen erlitten.

Die Verbreitung der protestantischen Lehren und Besetzung von Ungarn und später auch vom Niederbanat durch die Türken, unterbrachen den Besuch der Wiener Universität. Eine sehr kleine Zahl von jungen Banatern gingen zu anderen universitären Zentren und sie brachten eine schon jahrhundertelange Tradition schwierig weiter.